

A Növényfajtakísérleti Állomások hálózatának történeti áttekintése

Dr. Riba Tibor

1. Az állomási hálózat kialakítása, állomások száma, területe, létszáma

- A fajtakísérleti önálló hálózat létrehozása már 1924-ben felmerült, de anyagi okok és jogszabályi háttér nélkül akkor nem valósult meg.
- A kísérleti hálózat jogszabályi háttérét 1951-ben (ekkor már 60 éve folyt fajtaértékvizsgálat) a 88/195. (IV. 8.) MT. és a 18 104/1951 (X. 25.) FM számú rendelet teremtette meg.
- 30 növény-fajtakísérleti állomást hoztak létre, melyek területileg egy-egy állami gazdasághoz tartoztak. A szervezésben oroszánrészt vállalt Dr Jánossy Andor.

Növényfajtakísérleti állomások

1951

- A kísérleti hálózat létrehozása nagyszerű elgondolás volt, de a működéssel kapcsolatban komoly problémák merültek fel:
- Az állami gazdaságok a tervutasításos rendszerben elsősorban az 5 éves tervekben előírtakat igyekeztek teljesíteni.
- Az ÁG-ok nem rendelkeztek megfelelő kísérleti szakembergárdával
- A laboratóriumi hálózat nem állt rendelkezésre (minőségvizsgálat, stb.)
- Az ÁG-ok, mivel a korábbi uradalmak helyén jöttek létre, lényegesen jobb üzemi gépparkkal és eszközállománnyal rendelkeztek, mint az egyéni gazdák, de kísérleti gépeik nem voltak.

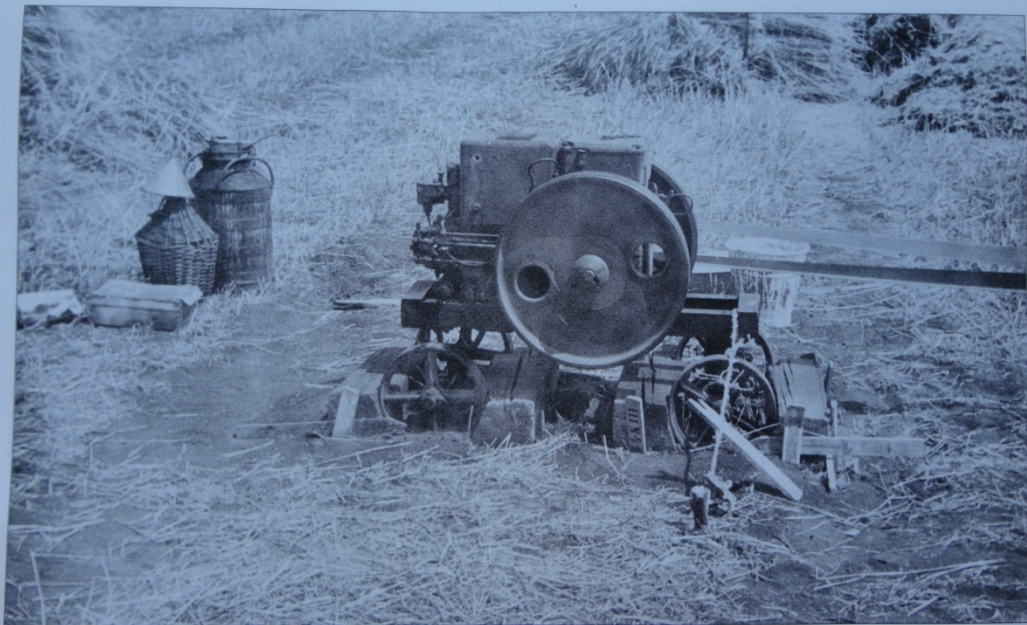
Kalászos betakarítás, Kismacs, 1953

Cséplés, Martonvásár, 1952

Kalászos behordás, Kismacs, 1953

MIA motor, Martonvásár, 1952

- 1954-ben létrejön az Országos Növényfajtakísérleti Intézet a 23/1954 (III.27.) számú MT rendelet alapján. Az intézet feladata a kísérletek szervezése, értékelése, metodikai fejlesztése.

-1960-62. években az állomások az Intézethez, illetve jogutódaihoz kerültek, ami biztosította az egységes irányítást. Az állomások gépesítése, épületeinek létrehozása ekkor kezdődött el. Bár az állomások száma ekkor **27-re** csökkent, összterületük azonban **600 ha-ról 1560 ha-ra** nőtt.

- 1983. január 1. dátummal az Országos Vetőmag és Szaporítóanyag Felügyelőség (OVSZF) és az Országos Mezőgazdasági Fajtakísérleti Intézet (OMFI) összevonásra került, ami sajnálatosan együtt járt az állomások számának drasztikus csökkentésével. **17 állomás** maradt, ahol a kísérletekre alkalmas terület **920 ha-ra** csökkent. Az állomások számát döntően pénzügyi okokból csökkentették. A leadásra került 10 állomáson (Mosonmagyaróvár, Keszthely, Mariettapuszta, Alsótengelic, Baja, Kopáncs, Mezőtúr, Isaszeg, Farkasmajor, Hajdúböszörmény) különböző konstrukcióban az ígéretes és szerződéses ellenére csak ideig-óráig folyt kísérleti munka, idővel az mindenütt abbamaradt.

- Fő okok:

- a kísérletek költségesek,

- komoly kísérleti eszköz és szakmai háttérre igényelnek

Növényfajtakísérleti állomások

1982

31

- Az összevonás együtt járt az OMFI több kiemelkedő szakemberének távozásával (Dr Bódis László, Dr Szabó Miklós, Dr Somssich István), Dr. Kapás Sándor félreállításával, de Dr Szerafin Jenő korai nyugdíjba-vonulásával is, ami nagy érvágást jelentett.

- 1988-ban azonban Dr Rátkai József vezetésével újjáalakult a Fajtakísérleti Főosztály. Ez egy nagyon szép, felívelő korszak volt.

- Sikerült az állomásokon profiltisztítást végezni, hiszen addig az állomások többsége mindenféle fajjal foglalkozott, pl. Pölöske a szőlő-gyümölcs mellett szántóföldi és fóliás zöldségkísérletekkel, sőt szántóföldi fajokkal is dolgozott.
- A profiltisztítás után láthatóvá vált az egyes kísérletek költségigénye, a pontszámítás segítségével pedig minden faj egy-egy fajtájának az önköltségét láttuk.
- Rendkívül érdekeltek voltak az állomások a többletfeladatok vállalásában, mert a többletbevétel után többlet bér-és/vagy jutalom alapot képezhettek.
- Jelentős fejlesztés történt, amit több évre előre láthattak az állomások.
- 1988-tól a Plotspieder vetőgépek és a Bourgoin kombájnok 3-3 helyen dolgoztak, amelyhez a szállító járműveket megteremtettük.
- A semmiből sikerült kialakítani a DUS vizsgálatok metodikáját és hozzá biztosítottuk a személyi és a gépi feltételeket.

-
- A rendszerváltás újabb problémákat idézett elő:
    - Jelentősen csökkent a növénytermesztés jövedelmezőségi szintje.
    - Bizonytalanná vált a magas szaporulati fokú vetőmagtermesztés értékesítési problémák miatt.
    - Jelentősen nőttek a közműdíjak és az egyéb rezsiköltségek.
    - Beszűkültek a fejlesztési lehetőségek.

- 1993-tól kezdődött a költségvetési megszorítások miatt az egyes állomások vállalkozásba adása. Ennek gazdasági (nem szakmai!!!) előnyei:

- A vállalkozó egységnyi kísérletre 50%-át kapta megbízási díjként az állomásra kiosztott támogatásnak.

- Az Intézet a szükséges felújítás mellett fejlesztési feladatokat a vállalkozók esetében nem vállalt.

- A közműveket, rezsit a vállalkozó állta, emellett bérleti díjat is fizetett.

- A vállalkozói rendszer eddig 24 évet megélt. Jelenleg a 9 állomás mellett 7 végez fajtakísérleti munkát. A kísérleti munkavégzéshez létfontosságú a vállalkozói állomások valamilyen formában történő további működtetése, mert a szántóföldi teljesítményvizsgálathoz szükséges 14-15 ha-os kísérleti tér nélkülük 4-es forgóban csak 3 (Szombathely, Eszterágpuszta, Székkutas), 3-as forgóban pedig csak 1 (Debrecen) állomáson helyezhető el. Tordas DUS központ, Helvécia és Pölöske szőlő-gyümölcs kísérleti állomás, így a szántóföldi kísérleti terület a vállalkozók nélkül mindössze **369 ha**, a vállalkozói terület pedig **326 ha**.

Növényfajtakísérleti állomások

2000

Területi adatok

állomások: szántó:

Szombathely	108,26 ha	4-es forgó
Eszterágpusztá	96,69 ha	4-es forgó
Székkutas	61,01 ha	4-es forgó
Debrecen	48,38 ha	3-as forgó
Szarvas	39,09 ha	csökkentett tér
Röjtökmuzsaj	16,05 ha	csökkentett tér
összesen: 369,49 ha		

vállalkozók: szántó:

Jászboldogháza	77,66 ha	4-es forgó
Kaposvár	56,77 ha	3-as forgó
Kompolt	55,45 ha	3-as forgó
Gyulatanya	48,25 ha	3-as forgó
Iregszemcse	34,51 ha	csökkentett tér
Abaújszántó	33,73 ha	csökkentett tér
Fertőd	19,19 ha	csökkentett tér
összesen: 325,56 ha		

DUS+ szőlő-gyümölcs:

Tordas	96,44 ha	DUS+gyümölcs
Pölöske	73,26 ha	szőlő-gyümölcs
Helvécia	55,31 ha	szőlő-gyümölcs
összesen: 225,01 ha		

Mindösszesen alkalmas terület

920,06 ha

- Elég lesújtó képet látunk, ha az állomási létszámot vizsgáljuk:

Állandó alkalmazottak:

	17 állomáson	9 állomás, vállalkozók nélkül
1987/OMMI	237 fő	165 fő
2000/OMMI	164 fő	139 fő
2005/OMMI	127 fő	127 fő
2007/MGSZH	103 fő	103 fő
2016/NÉBIH	73 fő	73 fő
2017/NÉBIH	80 fő	80 fő

- 2017-ben a KFT-ben kissé nőtt a létszám, de nem éri el a szükségeset. Saját számításom szerint a minimális működési biztonsághoz 92 állandó alkalmazott mindenképpen szükséges lenne. Emellett időszakos munkásokra is szükség van csúcsidőszakban.

2. A műszaki háttér változása

a, A kísérleti géppark kialakítása

- 1961-től kezdődött az állomások gépesítése, addig a „vezérgép” a ló és az ökör volt.

A gépesítés kezdete Fürgével, 1961

Gépesítés folytatása Agrostroy-jal, 1962

- 1962-től kerültek beszerzésre az NDK-ban gyártott RS-09 traktorok, amelyek a kornak megfelelően kisparcellás munkagépekkel is rendelkeztek. 1966-1975-ös évjáratú traktorok még ma is üzemelnek, elnyűhetetlenek, 1992-93-ben felújítottuk a motorjukat, könnyű munkára azóta is használhatók.
- A kalászosok cséplését a K-119 cséplőgéppel, a tisztítást Kalmár rostával végezték.

RS-09 őszi vetés, Tordas, 1962

- 1969-től jelentek meg a Wintersteiger Seedmaster kombájnok, zömében 1972-73-ban lettek megvásárolva. Óriási előrelépést jelentettek a K-119-hez képest.

69

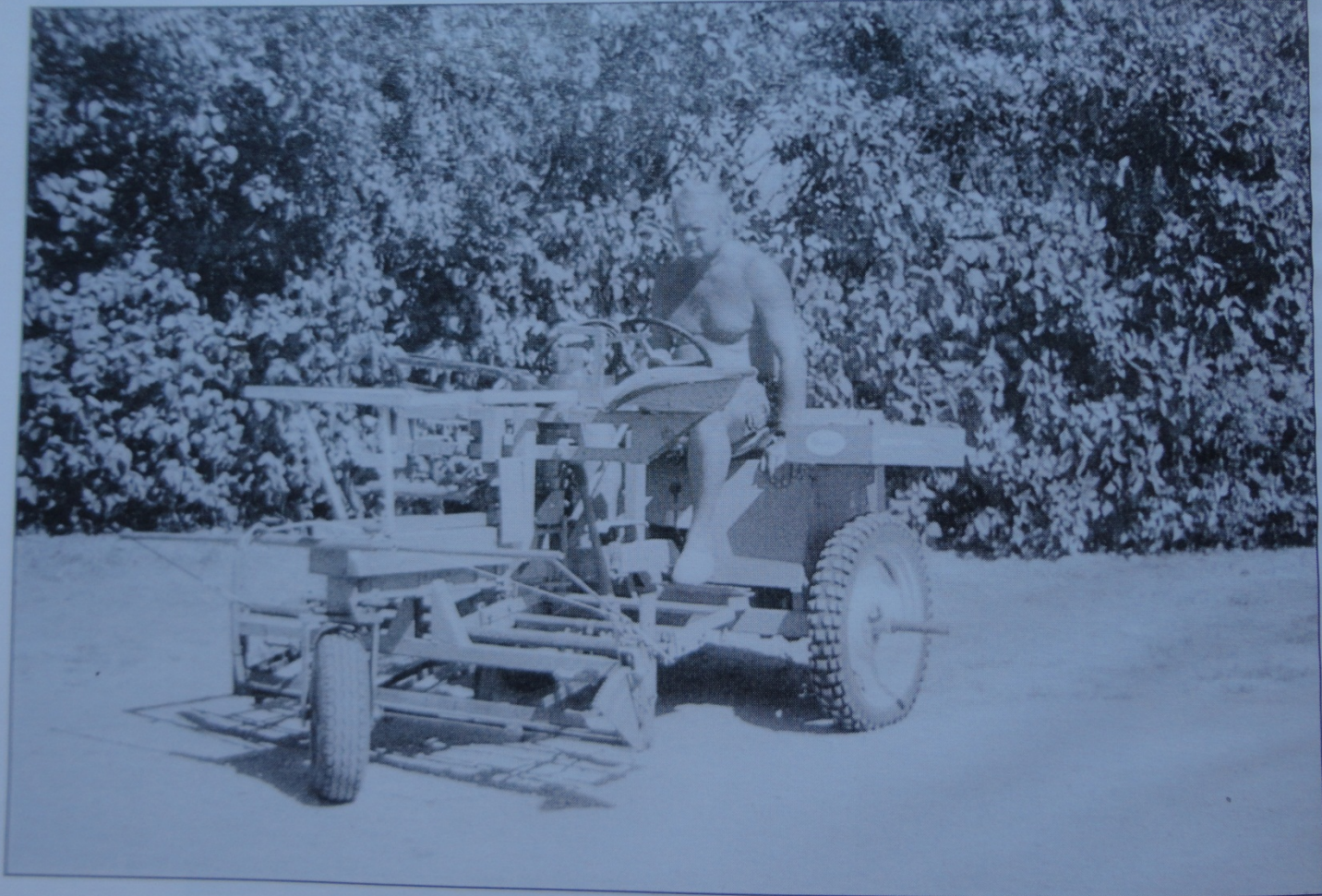
Búza kísérlet aratása, Eszterágpusztá, 1969

Az eredmények sokkal pontosabbak lettek, ezért az Intézet áttért a korábbi 6-ról a 4 ismétlésre.

- Az Intézet az első Qyord vetőgépet 1980-ban vásárolta. A gép rendkívül egyszerű, könnyen kezelhető és javítható. A motort kell csak időnként kicserélni. Elnyűhetetlen.

Qyord vetőgép

- Szintén 1980-ban jelent meg a hálózatban a Nurserymaster gabonakombájn, amely a Seedmaster javított változata. Ezek a mai napig üzemelnek.

Wintersteiger – Nurserymaster gabonakombájn

- 1986-ban az immár Növénytermesztési és Minősítő Intézet (NÖMI) jelentős fejlesztést hajtott végre: 4 db Plotspieder vetőgép és 4 db Bourgoin TZ-8 kukorica parcellakombájn került az IKR-en keresztül beszerzésre. A szemenkénti vetés addig kézi puskázással, a kukorica betakarítás pedig ZMÁJ-2 géppel és kukorica morzsolóval történt.

1 db Bourgoin kivételével még mindegyik kombájn és vetőgép dolgozik.

Wintersteiger – Plotsider

- 1994-től vásároltunk Sampo 2010 kombájnokat, amelyek magas szárú növényeknél (pl. repce) sokkal jobbak a Nurserymasternél, valamint kukorica betakarításra is alkalmasak.

- Óriási lökést jelentett a parcella gépesítésben a 2004-ban megvalósult Phare pályázat, amely a gépek mellett korszerű műszerek, szállító járművek, informatikai eszközök, öntözőgépek beszerzését, tartós tároló létesítését biztosította. 4 db Sampo 2010, 2 db Barga Baricelli répakombájn, 2 db Hege 212 szálastakarmánybetakarító, 2 db Hege 95 és 80 vetőgép, 2 db DAF FA LF45180 tehergépkocsi trélerrel, 3db Bauer Rainstar öntöző AS50 kerettel került megvásárlásra, hogy csak a legfontosabb parcellagépeket említsem.

Gépesítésben ekkor voltunk a csúcson. Világszínvonalon! Persze a bonyolultságban is. Sajnos azóta a kísérleti gépek beszerzése leállt, így az öregedő gépek üzembiztonsága egyre rosszabb, javításuk egyre költségesebb.

b, Üzemi géppark

- Kezdetben egészen 1961-ig nem volt az állomásoknak saját gépe, majd jött a Hoffer traktor, azután pedig a MTZ-50, majd MTZ-80, 82, valamint a DT-54 és DT-75.
- 1987-ben még az alábbi jellemző gépek voltak:
- vezérgép : MTZ- 80 és DT-75, kisszámban: MTZ-82,
- talajművelés: eke: LCD-3, LCF-3,
lazító: nincs, ill. FMA 3/2 2db,
simító: házi, pl. vasúti sín,
tárca: XT-3, FFT-20, ETB-24 könnyűtárca, nehéztárca nincs,
kombinátorok: merevvázás MC-4, FTM-3,FFT-20,
henger: HG-3 gyűrűshenger, simahenger, Croskill henger,
- növényvédelem: NOVOR 1005, Agritox, Kertitox NA 10 permetező,
7-féle kultivátor
- tápanyagpótlás: RCW-3 műtrágyaszóró,
T-088 szerves-trágyaszóró, UNHZ-500 markoló,
- vetés: SPC-6, Lajta-32
- szállítás: IFA W 50 L/Sp tehergépkocsi,
17-féle pótkocsi, pl: FÜRGE, RM-4, RM-7, MBP-6,5,
Barkas 1000 platós kisteherautó
- kombájn: SZK-4, SZK-5, E-512,
- magtári gép: Petkus Gigant 531 tisztító, felszedő-rakodó, szállítószalag.
- Kapcsolt munkagépeket eke és tárca után nem használtak. Óriási volt a kontraszt a parcellagépek színvonalához viszonyítva.

- 1987-89-ben vásároltunk **Zetor 121.45** 4 kerék meghajtású, 120 LE-ős traktorokat, amelyek a talajművelést új dimenzióba helyezték. Már lehetett így kapcsolt hengereket, simítókat használni a B-125 és a Kühne 3,35 ekék, az IH 770 4,2 m-es nehéztárcsák és az XT-4 könnyűtárcsák után. A Rau 4,4, Unimat 4,4, Kombi 3,3 kombinátorok, a Ráb 2,82 és az SA 2,83 ásóboronák, a Jympa altalajlazítók más színvonalú talajelőkészítést tettek lehetővé.

- Növényvédelem területén előrelépést jelentett az AGS-440, az AGS 600, a Gambetti szántóföldi és az AGP 500 és a Novatur gyümölcspermetező. Az utolsó pillanatban sikerült még E512 kombájnokat vásárolni.

- A Same, Landini, Lamborghini traktorok, valamint a Kühne, Ovlac és a Lemken váltvaforgató ekék beszerzését 2000-tól kezdtük meg, s ma minden állomás rendelkezik ilyen géppel (lótemető árok!). Jelentős erő-és munkagép beszerzés viszont 2007. évet követően csak egyszer, 2014-ben történt.

-Ma rendelkezünk /kombájn kivételével/ **a legkorszerűbb üzemi gépekkel is**, azonban az állomások nagy részénél egyáltalán nem teljes a gépsor. A Lemken System Kompaktor, a Güttler Primus Plus 250, a PW 48 AS Compact Güttler henger, az Ortolan Omega 300 forgóborona, a Framert 5600 simító lezáróhengerrel, az LK 30 AS földmester, a TMCLS 6202 Cambridge henger simítóval, a Flatspring rugós talajsimító, a Faza GF 4-15 Grubber, a Hardy Ma 1200 permetező mind-mind a legkorszerűbb technikát képviseli. Kár, hogy 1-3 gépnél többel egyikből sem rendelkezünk.

- Ugyanakkor nagyon sok a **30-40 éves erő- és munkagép**, amelyek üzembiztonsága nagyon alacsony. Szükséges lenne mind az erőgép-, de főleg a munkagépparkot frissíteni, mert egyre több a meghibásodás, s egyre többször szorulunk bérmunka kíségetésre.

c, Építmények, épületek

- Az 1970-es évektől 1983-ig épültek a döntően túlméretezett **irodaházak**, amelyek ma jelentős általános költséget idéznek elő. Az ugyanezen időszakban épült **tárolószínek** viszont jelentős értéket képviselnek.
- 1988-tól a kísérleteket szolgáló építmények létrehozására helyeztük a hangsúlyt.
- Egyik fontos cél volt az **öntözés** megoldása. Ma a 9 állomásból 6 öntözhető, ha a fajtakitermesztő állomást is figyelembe vesszük, akkor 10-ből 7.
  - Tóra épített öntözési rendszer van: Tordason, Szarvason, Debrecenben + Monorierdőn,
  - Csepegtető öntözőrendszer van Pölöskén és Helvéción,
  - Párásító öntözőrendszer működik Röjtökmuzsajon,
- A tartós tároló létrejött Tordason- tartalék: Monorierdőn.
- Több hajós üvegház épült Tordason,- Richel növényház Tordason és Monorierdőn.
- A Laboratórium korszerű műszerekkel lett felszerelve Tordason minőségvizsgálat céljára.
- Vetőmagelosztó több lépcsőben lett korszerűsítve Tordason.

3. Állomási gazdálkodás, üzemeltetés

- Az MGSZH 2007. évi megalakulásáig az **állomások önálló költségvetéssel** rendelkeztek, amelyen belül a vezetők nagy szabadsággal, de nagy felelősséggel dönthettek, mely viszonylag rugalmas működést tett lehetővé. Az állomás **érdekelte volt plusz feladatok vállalásában** (cégkísérletek, KK magas szaporulati fokú vetőmag-előállítás). Az MGSZH alatt fokozatosan elbürokratizálódott az irányítás. Csak az igazgatóságnak van önálló költségvetése, az állomásoknak minden ügyben a központhoz kell fordulnia, ami nagyon lelassítja a munkavégzést.

- Óriási hibának bizonyult az állomások **megyékhez történő 2009. évi leadása**, ami szétzilálta az addig még többé-kevésbé működő kapcsolatokat. A negatív hatást jól érzékelteti, hogy a 1,5 év alatt a 10 vezetőből 8 idő előtt nyugdíjba menekült, valamint 1 vállalkozó is követte őket. Ez volt az állomásoknak a babiloni fogság.

Mit hozhat a jövő?

- Véleményem szerint a **régióközpontok** fejlesztésére kell alapozni, azokat kell új gépekkel, eszközökkel ellátni, hogy a hozzájuk tartozó telephelyeken a nagy területű kísérleti fajok vetését és betakarítását meg tudják oldani. Persze, ehhez megfelelő számú embert is kell számukra biztosítani.
- A **vállalkozói állomások** közül legalább 4 további működését valamilyen formában biztosítani kell. A vállalkozási formát annak idején azért választottuk, mert egyértelműen ez volt a legolcsóbb működtetési forma.
- Sokkal **nagyobb önállóságot** kell biztosítani a régióközpontoknak ahhoz, hogy rugalmasabban működjenek. Jelenleg pont azokat a megbízásokat nem tudják vállalni, amelyek jövedelmezőek.

Felhasznált Irodalom

- Dr. Bódis László, Dr. Rátkai József, Dr. Szerafin Jenő: Emlékképek a magyar növény-fajtakísérleti állomások életéből, megalakulásuk 50. évfordulójára. OMMI, Budapest, 2000.
- Dr. Kapás Sándor: Növényfajták és növénynemesítők, OMMI, Budapest, 1997.

Köszönöm a figyelmet!